

**GLOBAL IJTIMOY VA IQTISODIY INQIROZLARNING BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFATIGA
TA'SIRI**

Abdullayeva Nargiza Pulatovna

Qo'qon temir yo'l texnikumi

Annotatsiya. Ushbu maqolada global ijtimoiy va iqtisodiy inqirozlarning boshlang'ich ta'lim sifatiga bo'lgan ta'siri chuqur o'rganiladi. Inqirozlarning ta'lim tizimiga moliyaviy, psixologik va ijtimoiy ta'sirlari, shuningdek, bu ta'sirlarni kamaytirish uchun taklif qilinadigan yechimlar tahlil qilinadi. Ta'limga oid mavjud muammolarni hal qilishda xalqaro hamkorlik va innovatsion yondashuvlarning ahamiyati ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: global inqiroz, ijtimoiy inqiroz, iqtisodiy inqiroz, ta'lim sifati, migratsiya, pandemiya, ta'lim resurslari, psixologik ta'sir, davlat byudjeti, oilaviy xarajatlar, masofaviy ta'lim, o'qituvchilar yetishmovchiligi

XXI asrda global miqyosdagi ijtimoiy va iqtisodiy inqirozlar ko'plab davlatlarning barqaror rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Pandemiyalar, urushlar, iqtisodiy tanazzullar va tabiiy ofatlar nafaqat iqtisodiyotni izdan chiqaradi, balki ta'lim tizimini ham jiddiy sinovlarga duchor qiladi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida yuzaga kelgan muammolar bolalarning 82as hu rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Boshlang'ich ta'lim bolalarning fundamental bilimlari va ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu bosqichda ta'lim sifati past bo'lsa, bu kelgusidagi ta'lim bosqichlari hamda jamiyatning umuman rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, global inqirozlar ta'sirida boshlang'ich ta'lim sifatining pasayishi jiddiy e'tiborni talab qiladi.

Global inqirozlarning boshlang'ich ta'limga ta'sirini quyidagilarda ko'rishimiz mumkin.

5. Moliya va resurslar yetishmovchiligi

Global iqtisodiy inqirozlar natijasida davlatlarning byudjet daromadlari kamayadi. Bu esa ta'lim tizimiga ajratiladigan mablag'larning qisqarishiga olib keladi. Boshlang'ich ta'lim sohasi ko'pincha birinchi bo'lib iqtisodiy cheklovlarning ta'sirida qoladi. Quyidagi holatlar kuzatiladi:

Maktablarning infratuzilmasi yomonlashadi: Ta'mirlash ishlari va yangi maktablar qurilishi ortga suriladi. Natijada bolalar sifatli ta'lim olish uchun mos bo'lmagan sharoitlarda o'qishga majbur bo'ladi.

O'qituvchilar yetishmovchiligi: Moliyaviy qiyinchiliklar sababli ko'plab o'qituvchilar boshqa sohalarga o'tishga majbur bo'ladilar. Bu ta'lim sifatining pasayishiga olib keladi.

Texnologiya va o'quv materiallari yetishmasligi: Ko'plab maktablarda texnologik resurslar, masalan, kompyuterlar, internet va boshqa vositalar yetarli emas. Bu ayniqsa masofaviy ta'limga o'tishda katta muammo tug'diradi.

2. Bolalarning ta'limdan uzilishi

Iqtisodiy va ijtimoiy inqirozlar oilalarning moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bu ta'limga quyidagi yo'llar bilan ta'sir qiladi:

Bolalar mehnatiga jalb qilish: Qashshoq oilalar iqtisodiy ahvolini yaxshilash maqsadida bolalarini ishlashga majbur qilishadi. Bu holat ularning ta'limdan uzilishiga olib keladi.

Masofaviy ta'limdagi tengsizlik: Pandemiya davrida masofaviy ta'limga o'tishda texnologik resurslarga ega bo'lmagan oilalarning farzandlari ta'limdan ortda qolishdi.

6. Ruhiy va ijtimoiy muammolar

Inqirozlar davrida bolalar ruhiy bosim ostida bo'ladi. Bu ularning o'qish va rivojlanish qobiliyatlariga salbiy ta'sir qiladi. Masalan:

O'z-o'zini qadrlash darajasining pasayishi va stress sababli bolalarda o'quv faoliyati sustlashadi.

Oilaviy mojarolar va iqtisodiy qiyinchiliklar o'quvchilarning diqqatini ta'limdan chalg'itadi.

7. Gender tengsizligi

Ko'plab rivojlanayotgan davlatlarda qizlarning ta'limdan chetda qolishi inqiroz davrida yanada kuchayadi. Oilaviy majburiyatlar va ijtimoiy cheklovlar sababli qizlar maktabga bormasliklari yoki ta'limni erta tark etishlari mumkin.

Yechimlar va strategiyalar quyidagicha izohlanadi

8. Davlat va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish

Inqiroz davrida ta'lim tizimini qo'llab-quvvatlash uchun davlatlar va xalqaro tashkilotlar birgalikda ishlashlari zarur. Xalqaro tashkilotlar (UNESCO, UNICEF va boshqalar) inqirozdan aziyat chekayotgan hududlarda moliyaviy yordam va texnologik resurslar bilan ta'minlashi lozim.

2. Infratuzilmani rivojlantirish

Maktablar infratuzilmasini tiklash va yangi texnologiyalarni joriy qilish ta'lim sifatini oshirishning muhim qismidir. Bu jarayonda quyidagilar amalga oshirilishi kerak:

Uzoq hududlardagi maktablarni internet bilan ta'minlash.

Bolalar uchun bepul yoki arzon narxda ta'lim vositalari bilan ta'minlash.

9. Masofaviy ta'lim imkoniyatlarini kengaytirish

Pandemiya kabi holatlarda masofaviy ta'limni samarali tashkil qilish uchun quyidagi choralar zarur:

Texnologik vositalarni keng joriy etish.

O'qituvchilarni masofaviy ta'limga moslash uchun qayta tayyorlash.

10. Mahalliy hamjamiyatlarni jalb qilish

Ta'limni qo'llab-quvvatlashda mahalliy hamjamiyatlarning roli katta. Mahalliy tashkilotlar maktablarni zarur resurslar bilan ta'minlashga yordam berishi va bolalarning ta'limdan uzilmasligini ta'minlashi mumkin.

11. Gender tengligini ta'minlash

Qizlarning ta'lim olish huquqini himoya qilish uchun maxsus dasturlarni ishlab chiqish zarur. Oilalar o'rtasida qizlarning ta'lim olishining ahamiyati haqida targ'ibot olib borilishi lozim.

Mazkur holatlar bo'yicha quyidagi amaliy misollarni ko'rishimiz mumkin.

Global inqirozlar paytida samarali yechimlar topgan mamlakatlar tajribasini tahlil qilish o'ziga xos yondashuvlarni rivojlantirishga yordam beradi. Masalan:

Ruanda: Mamlakat urushdan 83as hu inqiroz davrida xalqaro tashkilotlar yordamida boshlang'ich ta'lim tizimini tiklashga erishdi.

Bangladesh: Masofaviy ta'limni qo'llab-quvvatlash uchun radio va 83as hu83ctu dasturlardan samarali foydalanilgan.

Xulosa. Global ijtimoiy va iqtisodiy inqirozlar boshlang'ich ta'lim sifatiga jiddiy ta'sir qiladi. Bu ta'sirlarni yumshatish va ta'lim sifatini tiklash uchun xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, texnologik vositalarni keng joriy etish va mahalliy resurslarni safarbar qilish zarur. Ta'lim sifatini saqlash orqali kelajak avlodning muvaffaqiyati va jamiyatning rivojlanishi ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. UNICEF (2020). Global education monitoring report: Inclusion and education.
2. UNESCO (2021). Education in a post-pandemic world.
3. Maxkamova D.A. Methodical provision of vocational guidance of students in secondary schools // Galaxy . №8. 2022. 434-440 b. (13.00.00. № 30) Impact Factor (SJIF 2022:7.718)
4. Maxkamova D.A. Methodological provision of directing students to profession in high schools // Semiconductor Optoelectronics, vol.42, No. 02(2023). -P. 1308-1313. <https://internationaljournals.co.in/index.php/giirj/article/view/4780>

5. Maxkamova D.A. Technology of pedagogical-psychological and social aspects of student's professional orientation // ISSN 1308-5581, International Journal of Early Childhood Special Education. Vol 14, Issue 08 2022. -P. 707-711. https://www.int-jecse.net/article/TECHNOLOGY+OF+PEDAGOGICAL-PSYCHOLOGICAL+AND+SOCIAL+ASPECTS+OF+STUDENT%25E2%2580%2599S+PROFESSIONAL+ORIENTATION_1446/?download=true&format=pdf

6. Maxkamova D.A. The essence of vocational guidance of secondary school students and the integration of didactic resources in the classroom (on the case of teaching the subject of technology) // ISSN 2581-4230, Modern didactic career guidance resources. Vol 8, Issue 11, of JournalNX – A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal, Nov 2022. -P. 232-234.

7. Махкамова Д.А. Ўқувчиларни касбга йўналтиришда қўйиладиган интегратив методлар // Таълим ва инноватсион тадқиқотлар., 2023. - №12. – Б.218-222. (SJIF) 3.805 (2021)

8. Махкамова Д.А. Ўқувчиларни касбга йўналтиришнинг мақсади, вазифалари ва амалий механизmlари // Касб-хунар таълими., 2023. - №8. – Б.37-42. (SJIF) 0109

9. Махкамова Д.А. Individual maslahat" didaktik resurslarining o'quvchilarni kasbga yo'naltirish tizimiga tadbiiq etish // Mug'allim ham yzliksiz bilimlendirio', 2023. - №4. – Б.76-81. (SJIF) 01-044

10. Махкамова Д.А. Methodical provision of vocational guidance of students in secondary schools // Galaxy . №8. 2022. 434-440 b. (13.00.00. № 30) Impact Factor (SJIF 2022:7.718)

11. Махкамова Д.А. Umumta'lim maktablarida o'quvchilarni kasbga yo'naltirishning metodik ta'minoti // Maktab ta'limi muammolar, izlanishlar, yechimlar №1. 2024.,- Б.146-153. (ISSN) 3060-4788

12. Rakhmankulova, N. K. (2022). METHODS OF TEACHING MATHEMATICS IN EDUCATION. In ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ (pp. 15-17).

13. Рахмонкулова, Н. К. Важность решения математических задач в начальных классах. *Международный журнал инновационных исследований в области науки, техники и технологий*.